

MANOLE NEAGOE

MARI BĂTĂLII
din
ISTORIA LUMII

Volumul II

Ediție revizuită de Cătălina Călinescu

Editura BOOKSTORY

București

– 2022 –

Cuprins

Campania lui Gustav Adolf în Germania (1631–1632)	5
Ultima campanie a lui Turenne (1674)	17
Poltava (1709)	28
De la Praga la Leuthen (1757).....	44
Bătălia de la Austerlitz (1805)	62
Bătălia de la Jena (1806)	85
Bătălia de la Waterloo (1815)	101
Campania din Italia (1859).....	108
Bătălia de la Gravelotte – St. Privat (1870)	122
Bătălia de la Plevna (1877)	135
Bătălia de la Marna (1914).....	147
Bătălia de la Tannenberg (Lacurile Mazuriene) (1914)	170
Bătăliile de la Mărăști și Mărășești (1917).....	176
Campania din Franța (1940).....	199
Bătălia Moscovei (1941).....	229
Bătălia de la Midway (1942).....	254
El-Alamein (1942)	266
Bătălia Stalingradului (1942)	285
Bătălia de la Kursk-Orel (1943).....	297
Normandia-Leyte (1944).....	304

CAMPANIA LUI GUSTAV ADOLF ÎN GERMANIA (1631–1632)

Războaiele religioase, ce zguduie o parte din vestul Europei, în secolul al XVI-lea, reprezintă, în primul rând, antagonismul dintre săraci și bogați. Lupta de clasă din secolul al XVI-lea se duce sub masca religioasă, dogmele sunt axiome politice. Atacurile împotriva feudalismului sunt dirijate, de fapt, contra bisericii, iar doctrinele revoluționare sunt ereziile teologice. Reforma lui Luther, calvinismul, mai ales, reprezintă erezii îndreptate, în primul rând, împotriva feudalismului. Împărăția lui Dumnezeu, teoretizată de Müntzer, nu reprezintă altceva decât realizarea unei societăți ideale, în care diferențele de clasă trebuiau anulate.

Nemulțumirile maselor populare, ale țărănimii, în special, ce se manifestă prin declanșarea războiului țărănesc german din 1525, aveau să fie exploatare în folosul principilor germani.

Dacă în Franța și Anglia centralizarea statelor feudale se realizase datorită dezvoltării orașelor care devin aliatale puterii regale, ambele interesate în stabilirea unei ordini interne, în pofida dezordinii feudale, în Germania acest proces nu se poate realiza pe plan mai larg, național. Invențiile din timpul Renașterii, care dau un imbold dezvoltării producției de mărfuri și creșterii comerțului, au avut ca rezultat centralizarea politică în Franța. În Germania, însă, un asemenea fenomen este îngreunat din pricina dezvoltării inegale a unor regiuni și din pricina unor interese comerciale care se orientau în direcții divergente, factori care determină grupări politice și economice în jurul unor centre locale. În loc să contribuie la centralizarea Germaniei, progresele realizate în Renaștere contribuie la fărâmițarea ei economică și politică. Autoritatea imperială nu se poate impune în cadrul imperiului, iar marii principii, care reușiseră să creeze mari unități teritoriale, legate organic în jurul unor centre urbane, devin din ce în ce mai independenți față de puterea centrală. În Germania are loc un proces dublu: de descentralizare pe plan mai larg, prin

subordonarea autorității imperiale, și centralizarea pe plan local, în favoarea principilor. Războaiele religioase vor fi folosite de ultimii pentru a consfinți, din punct de vedere juridic, independența principilor față de împărat.

În tratatul de la Passau din 1552, fiecare principe are dreptul să decidă religia pe care trebuie să o adopte supușii săi, potrivit principiului *cuius regio ejus religio*. Prin pacea de la Augsburg, Germania este împărțită în principate protestante, care se bucură de o libertate aproape deplină față de împărat, într-o zonă catolică, supusă împăratului de la Viena. Această diviziune reprezintă un prim pas spre adâncirea procesului de fărâmițare al unuia dintre cele mai mari și numeroase popoare din Europa. Acest proces se va desăvârși în timpul Războiului de Treizeci de Ani și la împlinirea lui va contribui, din plin, politica lui Richelieu, de a îndepărta sau măcar de a anihila eforturile, făcute de curtea imperială de la Viena, de a constitui un mare stat militar la răsărit de Rin.

Pe scurt, faptele care duc la dezlănțuirea Războiului de Treizeci de Ani sunt următoarele: în anul 1526, Boemia revine casei de Habsburg, în 1576, Maximilian al II-lea este ales împărat, iar Praga devine capitala imperiului, în 1609 împăratul garantând libertatea cultului pentru supușii săi din Boemia care erau protestanți. Când, în 1607, Maximilian ocupă orașul liber Donauwörth, calvinistii, sub conducerea prințului Cristian de Anhalt, organizează uniunea evanghelică, a cărei replică este organizarea de către Maximilian a Sfintei Ligi catolice. În anul 1617, Ferdinand de Stiria este ales împărat, dar boemii, temându-se de sentimentele prea catolice ale noului împărat, nu recunosc această alegere. Aruncându-i pe fereastră pe reprezentanții împăratului (Defenestrarea de la Praga) în 22 mai 1618, boemii organizează o armată sub comanda contelui de Thurn. Ostilitățile încep în iulie 1618 și, în curând, în războiul dintre protestanți și catolici se amestecă o parte dintre puterile europene, iar Germania este transformată într-un vast teatru de operațiuni. Jafurile și atrocitățile comise de către soldații armatelor, care se înfruntau în numele unor așa-zise idealuri religioase, vor ruina Germania

din punct de vedere economic și, ca o consecință a tuturor calamităților care însoțesc acțiunile militare, numeroase sate și orașe vor fi devastate și pustiite fără milă.

La început, Ferdinand nu posedă decât câteva regimente, dar electorul de Bavaria îi pune la dispoziție armata sa comandată de un general experimentat, Tilly. Spania trimite bani pentru recrutarea a 10 000 de mercenari și o armată de 8 000 de oameni din Țările de Jos. Frederic al V-lea, electorul Palatinatului, care comandă armata protestanților, primește ajutoare din Provinciile Unite (Olanda), Danemarca, Suedia și din Transilvania. La 8 noiembrie 1620, armata imperială condusă de Tilly înfrânge pe boemi la Muntele Alb. Intransigența lui Ferdinand, care declară că „este mai bine să domnești peste un pustiu decât peste o țară plină de eretici”, exasperează pe aceștia și ei reușesc să reorganizeze o nouă armată. Înfrânți din nou, protestanții se regroupează mai ales după deposedarea lui Frederic al V-lea de către împărat, care anexează Palatinatul. Alarmați, principii protestanți, amenințați că li se vor lua de către preoții catolici sprijiniți de papalitate și armatele imperiale proprietățile eclesiastice pe care ei le confiscaseră până la 1555, se aliază din nou și, în 1624, obțin sprijinul Danemarcei. În ajutorul ligii protestante vin regele Angliei, Provinciile Unite și Franța, însă aliații, în afară de danezi, din pricina unor greutăți interne, nu pot interveni decât mai târziu. Dar și așa, forțele imperiale sunt mai slabe decât armata daneză și decât contingentele oferite de principii protestanți. În aceste împrejurări dificile pentru imperiali, apare aventurierul ceh Wallenstein, care se oferă, în 1625, să ridice o armată pentru împărat. Deși nu avea niciun soldat când făcea oferta, peste un an, Wallenstein, pe care împăratul îl va numi duce de Friedland, va avea aproape 50 000 de oameni. În august 1626, Cristian al IV-lea, regele Danemarcei, este înfrânt de către Tilly. Palatinatul este ocupat de trupele imperiale, stabilindu-se în felul acesta o legătură directă cu posesiunile spaniole din Țările de Jos, iar Wallenstein începe cucerirea principatelor din nordul Germaniei. Hamburgul și Lübeckul refuză să se supună, Wallenstein asediază Stralsundul, dar orașul primește ajutoare

din Suedia și Danemarca și rezistă cu succes. În urma succeselor obținute de către Tilly și Wallenstein, împăratul emite Edictul de restituire, la 6 martie 1629, prin care principatele din nordul Germaniei, care se desprinseseră de Biserica Catolică în 1555, reveneau sub autoritatea papei. Wallenstein se opune unei măsuri care avea să stârnească reacția protestanților din afara Germaniei, dar Ferdinand nu renunță la hotărârea sa și, mai mult decât atât, în 1630, îi cere lui Wallenstein să se retragă; spre surpriza generală, acesta primește fără să schițeze niciun gest de opoziție.

Între timp Richelieu mijlocește o înțelegere între polonezi și suedezi. Regele Gustav Adolf este împins în Războiul de Treizeci de Ani, erijându-se în campionul apărării libertății religioase a protestanților din nordul Germaniei. În 6 iulie 1630, Gustav Adolf debarcă o armată în Pomerania. Cu aceasta începe faza suedeză a Războiului de Treizeci de Ani.

Înainte de a trece la prezentarea sumară a contribuției pe care regele suedez o are pe planul organizării militare și, în ceea ce privește inovațiile, pe plan tactic, se cuvine să amintim câteva date sumare despre armatele secolului al XVII-lea. După cum remarca Guibert, teoreticianul de la care Napoleon a învățat atâtea lucruri utile despre arta militară, armele de foc, introduse masiv în secolul al XVI-lea, au complicat problemele de organizare a armatelor și mai ales modul în care trebuiau folosite unitățile dotate cu arme de foc. Manevrele pe câmpul de luptă devin mai complicate pentru că se pune problema protejării muschetarilor care erau lipsiți de orice posibilitate de apărare după ce descărcau muscheta. Soluția găsită în secolul al XVI-lea a fost aceea de a-i așeza pe muschetari (purători de muschetă) în așa fel încât să aibă posibilitatea să se retragă în spatele sulitașilor sau lăncierilor, care-i protejau împotriva atacului cavaleriei sau infanteriei inamice.

Spaniolii organizează corpurile de bătaie după sistemul cunoscut sub numele de *tercios*. Un corp era format din 2 000–3 000 pedestrași, dintre care o treime erau muschetari și două treimi sulitași. Deoarece unele *tercios* au fost comandate de infanți,

aceste corpuri s-au numit *infanteria*, adică armată a infantului, de unde și numele de infanterie, care se va generaliza. Un corp de oaste spaniol era format din 30 de rânduri de sulțiși, cu muschetarii așezați la colțuri. Odată cu progresele înregistrate de artilerie, acest dispozitiv devine necorespunzător, deoarece, prin adâncimea lui, constituia o țintă ușoară pentru artilerie și suferea pierderi grele. Remediul a fost găsit prin reducerea la numai 10 rânduri de pedestrași. Cavaleria este dotată cu pistoale și cuirase, pentru a se proteja de focul muschetarilor. Pe câmpul de luptă, infanteria era așezată în centru, artileria în față, iar cavaleria în spate sau pe aripi.

Armatele în secolul al XVII-lea sunt cele de mercenari. Mercenarii trec dintr-o tabără în alta, în funcție de cine plătește mai bine, și trăiesc din jaf, purtându-se fără milă față de populația civilă. Ofițerii au o autoritate foarte mică asupra acestor oameni fără niciun căpătâi și ea este proporțională cu suma plătită, începând de la colonel și până la ultimul soldat. Un corp de oaste, atâta vreme cât există, este proprietatea personală a șefului. Wallenstein este temut de împărat, pentru că soldații recrutați de el se consideră oamenii lui și nu ai împăratului. Deși sunt prevăzute pedepse aspre și chiar executarea în caz de nesubordonare, în momentul în care comandanții nu mai pot întreține propriile trupe, soldaților li se îngăduie să se descurce pe cont propriu. Violul, jaful localităților cucerite și devastarea unor regiuni întregi, pentru a-l lipsi pe inamic de resurse, fac ca, la sfârșitul Războiului de Treizeci de Ani, Germania să fie o țară ruinată.

Apariția lui Gustav Adolf, pe scena Războiului de Treizeci de Ani, reprezintă o noutate atât pe planul organizării, cât și al modului de a manevra pe câmpul de luptă. Armata suedeză este formată mai ales din suedezi, din țărani recrutați, unul din zece. Unitățile sunt formate din oameni care locuiesc în aceeași regiune și nu din mercenari, care se întâlnesc absolut întâmplător și luptă alături, într-o campanie, ca, în următoarea, să se afle în tabere adverse. Ofițerii sunt recrutați din nobilimea suedeză și avansează în funcție de vechime. Se cultivă sentimentul onoarei,

pedepsele sunt umane – este interzisă biciuirea sau alte forme umilitoare – nu se îngăduie vivandiere în tabără. (La 3 000 de soldați erau 4 000 de femei de moravuri îndoielnice și alți esrocii, care mișunau în armatele de mercenari ale epocii.) Gustav Adolf îngăduie ca femeile să urmeze unitățile sale militare, cu condiția să fie căsătorite cu un soldat.

Gustav Adolf acordă o importanță sporită armelor de foc. Reduce numărul sulitașilor, scurtează lungimea sulitei, simplifică armurile. Muschetele sunt mai ușoare, pot fi folosite fără rezemătoare, se pot încărcă mult mai repede, iar cartușele sunt purtate de soldați. Muschetarii sunt așezați pe șase rânduri și după ce primul rând trage, se repliază în spatele celorlalte, pentru a încărcă muscheta. În felul acesta se poate executa un foc continuu. Numărul sulitașilor este redus la o treime. Unitatea cea mai mică este compania, formată din 140 de oameni, patru companii formează un batalion, două batalioane un regiment și două sau patru regimente o brigadă. Brigada are aproape 3 000 de oameni; poate manevra cu ușurință, formându-se în linie sau careu, sulitașii pe centru, muschetarii pe aripi. Capacitatea de luptă a muschetarilor crește, la armă adăugându-se un fel de baionetă, ceea ce-i dă posibilitatea să se apere sau să atace. Cavaleria este dotată cu arme albe și șarjează cu sabia, nu cu pistoalele, cum se obișnuia în acel timp. În fața infanteriei este așezată artileria căreia Gustav Adolf îi aduce îmbunătățiri atât în ceea ce privește calitatea materialului, cât și capacitatea acesteia pe câmpul de luptă.

Manevra obișnuită este șarja de cavalerie, după ce artileria a bombardat liniile inamice (atacul este disimulat în parte și de fumul făcut de tunuri și proiectile), apoi avansează infanteria, și urmează un nou tir al artileriei, o șarjă pe flancuri, executată de cavalerie, cu scopul de a dezorganiza primele linii ale infanteriei inamice. Armata suedeză se distingea printr-o mai mare mobilitate față de armatele contemporane, era mult mai ușor de manevrat pe câmpul de luptă și superioară ca putere de foc. Gustav Adolf, obișnuit de mic cu războiul, este unul dintre marii generali pe care-i cunoaște istoria militară. De statură impresionantă,

nu ezita să se expună personal și de multe ori a scăpat de moarte ca prin minune. Bun strateg, pe câmpul de luptă sesiza, dintr-o singură privire, punctul slab al inamicului sau greșelile săvârșite de acesta și le exploata în folosul armatei sale. Napoleon spunea despre el că s-a ghidat după principiile lui Alexandru cel Mare, Hannibal și Cezar.

Debarcând la gurile Oderului, Gustav Adolf cucerește Stettinul, înaintează în Mecklenburg, unde-l reinstalează pe ducele protestant, dar nu obține ajutoarele saxonilor și al electorului de Brandenburg și nici olandezii, danezii și francezii nu-i trimit nici oameni și nici bani. Abia în ianuarie 1631, Franța se angaja să-i plătească o sumă de bani, care să-i îngăduie regelui suedez recrutarea și întreținerea unei armate de 30 000 de pedestrași și 6 000 de călăreți.

Tilly, în fruntea unei armate de 25 000 de oameni, sosește la Magdeburg, orașul este cucerit și ars. După aceea, Tilly pătrunde cu 40 000 de oameni în Saxonia și încearcă să cucerească Leipzigul. Ducele Saxoniei, neutru până acum, trece de partea lui Gustav Adolf, cu care face joncțiunea la 15 septembrie, armata suedeză și saxonă numărând 47 000 de oameni.

La 16 septembrie, Gustav Adolf se apropie de armata imperială și își așază tabăra la mică distanță de poziția ocupată de Tilly, între satele Breitenfeld și Stenberg, la nord de Leipzig. Armata imperială era așezată pe o singură linie, după sistemul spaniol, deci cu o mare densitate în adâncime. În centru era așezată infanteria, pe aripi cavaleria, iar artileria era instalată în fața infanteriei. Armata suedeză ia următorul dispozitiv: pe centru, patru brigăzi de infanterie, în prima linie, susținute de două brigăzi de infanterie și un regiment de cavalerie. În linia a doua erau așezate trei brigăzi de infanterie și, ca rezervă, în spatele acestora, două regimente de cavalerie. Pe aripa dreaptă erau șase regimente de cavalerie, iar în intervalul dintre ele erau amplasate mici unități de muschetari. În spate, în centrul primei linii, se afla un regiment de cavalerie, iar în linia a doua, alte patru regimente de cavalerie. Pe aripa stânga erau dispuse trei regimente de cavalerie și muschetari, în spațiul dintre ele, și alte două regimente

în linia a doua. Corpul de saxoni prelungea aripa stângă a armatei suedeze. Artileria era așezată în fața brigăzilor de infanterie. O primă constatare care se impune față de modul cum cei doi adversari își pregătesc trupele pentru luptă: dispozitivul armatei imperiale este cel folosit până la această dată, adică unitățile sunt așezate pe o singură linie, în timp ce dispozitivul armatei suedeze este organizat în adâncime, pe mai multe linii. În afară de aceasta, noutatea constă, mai ales, în amplasarea unor unități de muschetari între regimentele de cavalerie. Lupta începe cu un duel de artilerie care durează timp de două ore și jumătate. Pe lângă faptul că artileria suedeză este mai bună decât cea imperială, loviturile ei cad în plin, pentru că unitățile infanteriei inamice sunt alcătuite din multe rânduri. Fără ordinul lui Tilly, cavaleria imperială (5 000 de călăreți) atacă aripa dreaptă a armatei suedeze. Înarmată cu pistoale, această cavalerie nu poate să se măsoare cu focul susținut al muschetarilor suedezi, care se află între regimentele de cavalerie, și șarjele ei sunt oprite mai înainte ca ea să ajungă în liniile infanteriei și cavaleriei suedeze. După șapte șarje nereușite, în timpul cărora pierе un mare număr de călăreți, cavaleria imperială este șarjată de rezerva cavaleriei suedeze și pusă pe fugă. Acest succes este compensat de victoria pe care cavaleria imperială o obține împotriva saxonilor care nu rezistă și se retrag de pe câmpul de bătaie lăsând descoperit flancul stâng al armatei suedeze. Tilly caută să exploateze această situație atacând în flanc și în spate armata suedeză. Dar abia acum se manifestă superioritatea manevrieră a armatei suedeze. Gustav Adolf ordonă aripii amenințate să facă la stânga și să primească atacul frontal, în timp ce două brigăzi de infanterie din linia a doua sunt dirijate în flancul stâng al cavaleriei. Atacul combinat cu artileria regimentală și cu muschetele (înaintând, muschetarii trag două salve) este încununat de succes. Tunurile armatei imperiale sunt capturate și folosite împotriva acesteia. Praful și fumul acoperă câmpul de bătaie, brigăzile suedeze se ghidează după muzica cunoscută lor și înaintează în mod irezistibil. Acesta este momentul decisiv al bătăliei. Gustav Adolf sesizează importanța succesului înregistrat de aripa sa stângă: el

însuși preia comanda a patru regimente de cavalerie, de pe aripa dreaptă, și atacă în flancul armatei imperiale, în timp ce artileria suedeză este împinsă înainte și, împreună cu tunurile capturate de cavaleria condusă de rege, bombardează rândurile dense ale infanteriei imperiale; aceasta încearcă să reziste, dar, copleșită de focul artileriei, este constrânsă să părăsească câmpul de luptă în dezordine. Tilly pierde 13 000 de oameni: 7 000 de morți și 6 000 de prizonieri, toată artileria și 90 de steaguri. Suedezii și saxonii nu pierd mai mult de 3 000 de oameni. Folosirea armelor de foc face ca și pierderile armatei victorioase să fie sensibile.

Gustav Adolf urmărește armata imperială, capturează 3 000 de prizonieri la Merseburg și, la 21 septembrie, cavaleria suedeză se oprește la Halle. În octombrie, armata suedeză cucerește Würzburgul, Frankfurt pe Main și Mainz. În felul acesta, legătura dintre armata spaniolă din Țările de Jos și armata imperială este ruptă, o parte dintre principatele catolice de pe Rin își păstrează neutralitatea în timpul viitoarelor operațiuni, iar unitatea principilor protestanți, sub egida lui Gustav Adolf, devine o realitate, care schimbă în mod radical raportul de forțe în Germania.

Ostilitățile sunt reluate în anul 1632. Tilly reușește să strângă o nouă armată de 40 000 de oameni, încearcă să oprească, pe Lech, înaintarea lui Gustav Adolf, care trecuse pe malul drept al Dunării, la Donauwörth, dar este rănit și moare la puțin timp după aceea (aprilie 1632). Ferdinand face apel din nou la serviciile lui Wallenstein care primește să lupte pentru împărat cu condiția ca acesta să revoce Edictul de restituire și să nu se amestece în treburile militare.

Toată vara anului 1632 se petrec marșuri și contramarșuri, la un moment dat – 16 iulie – cele două armate se află, pentru câteva săptămâni, față în față; Gustav încearcă să pornească împotriva Vienei, dar Wallenstein își concentrează forțele împotriva Saxoniei, pentru a scoate din luptă pe unul dintre cei mai importanți aliați ai regelui suedez. Gustav, chemat de ducele Saxoniei, revine spre nord și, la 8 noiembrie, ocupă defileul de la Kösen, nu departe de Naumburg (același defileu pe care-l ocupă

Davout în 1806). Deși anotimpul nu era propice, la 14 noiembrie, Gustav Adolf se hotărăște să dea bătălia decisivă. A doua zi execută un marș care-l apropie de tabăra inamică, dar drumurile proaste întârzie deplasarea armatei suedeze. Informat despre intențiile regelui suedez, Wallenstein cheamă în ajutor cavaleria lui Pappenheim (aproape 8 000 de călăreți). Wallenstein însuși nu avea în subordine mai mult de 25 000 de oameni. Oastea suedeză era mai puțin numeroasă, aproximativ 18 000 de oameni. În ciuda inferiorității numerice, Gustav Adolf preia ofensiva cu intenția de a-l izola pe Wallenstein de Leipzig, baza sa de operațiuni. Cele două armate se află față în față, în apropiere de Lützen, despărțite de drumul care merge de la Weissenfels la Leipzig. Wallenstein, deși superior numeric, pune accentul pe defensivă, în organizarea dispozitivului său. Pe aripa dreaptă ocupă localitatea Lützen, unde instalează infanteria, iar la nord-est, pe o înălțime, așază o parte din artilerie, susținută de infanterie. Artileria acoperă frontul unei părți din cavaleria care forma aripa dreaptă a armatei imperiale, sub comanda lui Colloredo. Pe centru este masată infanteria în patru careuri enorme, flancurile acesteia fiind întărite cu trupe de muschetari. Wallenstein însuși comandă infanteria. Aripa stângă este formată din cavalerie sub comanda lui Piccolomini. În fața infanteriei era așezat restul artileriei, iar în imediata apropiere a drumului se aflau muschetari, amplasați în tranșee.

Gustav Adolf își așază armata pe două linii. Pe centru, patru brigăzi de infanterie, în prima linie, patru brigăzi, în linia a doua. Pe aripi, cavaleria. În prima linie, între regimentele de cavalerie sunt instalate, ca la Breitenfeld, unități de muschetari. Pe aripa dreaptă se află cavaleria suedeză sub comanda regelui, pe aripa stângă, cavaleria germană sub comanda lui Bernard de Saxa-Weimar. Șase regimente de cavalerie formau rezerva. În fața infanteriei erau așezate 26 de tunuri mari, iar 40 de tunuri mai mici sunt amplasate în fața companiilor de muschetari.

Lupta începe după ora 10, din pricina ceții. Dar, abia începută bătălia, ceața învăluie din nou câmpul de bătaie. Gustav atacă cu cavaleria de pe aripa dreaptă, reușește să-i scoată pe

muschetari din tranșee și să șarjeze cavaleria comandată de Piccolomini, pe care o împinge înapoi. În același timp Bernard de Saxa-Weimar șarjează cavaleria lui Colloredo și obține succese, iar pe centru infanteria avansează, capturează artileria lui Wallenstein, dar în acest moment sosește pe câmpul de luptă Pappenheim și respinge infanteria suedeză. Pappenheim este omorât în timpul acestei acțiuni, iar Gustav, aflând că centrul său se retrage, pornește în ajutor cu un regiment de cavalerie, dar din pricina ceții se răătăcește, fiind surprins de un grup de cavaleriști germani și omorât. Vestea morții regelui nu numai că nu-i demobilizează pe soldații săi, ci are darul să-i stimuleze. Dornici să răzbune moartea regelui, suedezii atacă infanteria imperială, corpul regelui este găsit și, în urma unor asalturi desperate, suedezii reușesc să respingă armata imperială. Bernard de Saxa-Weimar, care luase comanda, nu-i urmărește pe adversari.

Cu moartea lui Gustav, armata suedeză, fără să piardă din calitățile ei manevriere, se aliniază, din punctul de vedere al moravurilor, la nivelul celorlalte armate contemporane.

Susținuți de Franța, principii protestanți continuă ostilitățile. Generalul suedez Baner pătrunde în Boemia, Wallenstein este asasinat din ordinul lui Ferdinand, fiind bănuیت de trădare, iar la 6 septembrie 1634, Bernard de Saxa-Weimar este înfrânt la Nördlingen. În mai 1635 se încheie pacea între împărat și ducele Saxoniei, iar liga protestantă se dizolvă. Sprijiniți de Franța, suedezii nu acceptă să depună armele și ostilitățile continuă. Este perioada franceză a Războiului de Treizeci de Ani când, de fapt, lupta se duce între Burboni și Habsburgi, primii fiind aliați cu suedezii, ultimii cu spaniolii. La Rocroi, 1643, printul de Condé obține o victorie categorică asupra spaniolilor, apoi urmează victoriile de la Lens și Furnes în 1648. În Germania, generalul suedez Torstensson obține victoria de la Jankau, în 1645, iar Condé și Turenne obțin victoriile de la Fribourg, Philippsbourg, Nördlingen, Maiența și Trier. Germania este transformată într-un pustiu. Din 2 000 000 de oameni rămăseseră 700 000. Orașe și sate sunt distruse în întregime sau în parte. În Turingia, din 1717